

Висновок

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ярмоленко Оксани Володимирівни на тему: «Інформаційне забезпечення виборів: українська практика та європейський досвід» здобувачки вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Тематика представленого до рецензування дисертаційного дослідження Ярмоленко О.В. на тему: «Інформаційне забезпечення виборів: українська практика та європейський досвід» визначається високим ступенем актуальності, оскільки стосується однієї з найважливіших форм народовладдя в Україні – виборів.

В межах сучасної державно-правової практики та юридичної науки постають достатньо проблематичні питання щодо формування та забезпечення існування достовірного інформаційного виборчого поля як передумови для здійснення громадянами України усвідомленого та конкурентного вибору серед існуючих політичних сил та персоналій. Актуальність теми дисертаційної роботи доводиться і суттєвим підвищенням останніми роками впливу засобів масової інформації на виборчі правовідносини, у тому числі виникнення виборчих спорів за їх участі. Саме це зумовлює необхідність з'ясування порівняльно-правових аспектів інформаційного забезпечення виборів. Тому цілком справедливо зазначається дисертантом, що методи та форми виборчого інформування, якість правового регулювання у цій сфері залежать від: політичної системи держави; рівня правової культури населення; відкритості державно-правової системи впливу політичної культури та традицій інших держав; рівня розвитку інформаційних технологій та засобів передачі інформації.

Таким чином, це надає змогу стверджувати, що актуальність тематики дисертаційного дослідження зумовлена гострими потребами як сучасної юридичної науки, так і юридичної практики.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Дисертаційна робота відповідає плановій науково-

дослідний темі Національного університету «Одеська юридична академія»: «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (номер державної реєстрації 0116U001842). Основні положення дисертаційного дослідження відповідають завданням здійснення в Україні конституційної реформи та планової науково-дослідної теми кафедри конституційного права «Конституційна реформа та модернізація в умовах інтеграційного розвитку України» (затверджена на засіданні кафедри конституційного права НУ «ОЮА» протокол 7 від 27 грудня 2015 року).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Усі теоретичні та практичні результати, що виносяться на захист, отримані здобувачкою самостійно. Пошук та аналіз літературних джерел за тематикою дисертаційного дослідження, розроблення нових наукових ідей, формування конкретного наукового завдання, обґрунтування методики його розв'язання, обробці статистичного матеріалу та інтерпретація отриманих результатів виконано автором особисто.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій дослідження О.В. Ярмоленко ґрунтується на успішному використанні дисертантом методологічного інструментарію юридичної науки. Заслуговує на підтримку не лише визначена автором методологія дослідження, яка складається з принципів наукового пізнання, методологічних підходів та широкого кола філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження інформаційне забезпечення виборів, але і проведена автором робота у підрозділі 1.2, яка стосується принципів та методів інформаційного забезпечення виборів.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру. На основі вивчення значного кола наукових робіт, міжнародних актів, нормативно-правових актів України та зарубіжних країн, актів судової практики (193 найменувань), автором визначені проблеми, що вже були предметом наукових пошуків та акцентовано увагу на тих питаннях інформаційного забезпечення виборів, які поки що не отримали

належного наукового аналізу. Саме ці питання і склали предмет дисертаційного дослідження. Наукова новизна одержаних результатів (наукових положень, теоретичних узагальнень, висновків та пропозицій) впливає з актуальності теми дослідження. В цілому ж наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що вона належить до одних з перших у вітчизняній правовій науці комплексних досліджень, в якому обґрунтовано ряд концептуальних положень і понять, практичних рекомендацій щодо вдосконалення конституційно-правового регулювання інформаційного забезпечення виборів в Україні.

Положення наукової новизни отриманих результатів автором справедливо структуровано на ті, що отримані вперше, ті, що удосконалено, і ті, що дістали подальшого розвитку. Найбільш важливе значення з теоретичної та практичної точок зору мають положення наукової новизни, що стосуються:

1) запропонованої концепції розгляду інформаційного забезпечення виборів як складного політико-правового феномену: а) інституту виборчого права; б) особливого виду інформаційної діяльності; в) невід'ємної складової виборчого процесу; г) складової системи гарантій виборчих прав громадян України;

2) класифікації суб'єктів інформаційного забезпечення виборів: за поширенням інформації про вибори, яка не є передвиборною агітацією (суб'єкти загального та спеціального інформаційного забезпечення); суб'єкти здійснення контролю та громадського нагляду за дотримання законодавства про виборче інформування; суб'єкти реалізації державної політики у сфері інформаційного забезпечення виборів (суб'єкти організаційно-правового забезпечення);

3) виокремлення принципів інформаційного забезпечення виборів;

4) встановлення заборони на зловживання правами журналіста;

5) авторської пропозиції забезпечення прозорості структури ЗМІ, для того щоб виборці могли самостійно оцінити можливу упередженість того чи іншого інформаційного матеріалу.

Зміст положень, що віднесені автором до положень наукової новизни одержаних результатів, свідчить про авторський підхід до вивчення проблематики інформаційного забезпечення виборів.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації.

Результати дисертаційного дослідження О.В. Ярмоленко створюють фундамент для майбутніх наукових розробок як теоретико-правових проблем, так і практичних аспектів забезпечення інформування виборів. Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження є наукові публікації автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 5 наукових публікаціях, серед них 4 статті у фахових виданнях України, 1 стаття – у фахових виданнях іноземних держав.

1. Ярмоленко О. В. Інформаційне забезпечення виборчого процесу: теоретичний аспект. Молодий вчений. 2017. № 5. С. 267-270.
2. Ярмоленко О. В. Суб'єкти інформаційного забезпечення виборчого процесу. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Науковий збірник. 2018. №3. С. 57-61.
3. Ярмоленко О. В. Правове регулювання інформаційного забезпечення виборів. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського серія: юридичні науки. 2019. Т. 30(69). № 3. С. 36-45.
4. Ярмоленко О. В. Правове регулювання передвиборної агітації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 2. Т. 1. №27 (2). С. 45-51.
5. Oksana Yarmolenko. Information support of elections in the electoral systems of neighboring countries. Visegrad Journal on Human Rights. 2020. № 3. С. 266-271

Ці публікації за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та наявність їх достатньої кількості. Опубліковані праці автора присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну.

Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо. Основні результати дисертаційного

дослідження відображено у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій:

1. Ярмоленко О. В. Інформаційне забезпечення виборчого процесу: теоретичний аспект // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Одеса, 19 травня 2017 р.). У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 788 с.
2. Ярмоленко О. В. Суб'єкти інформаційного забезпечення виборчого процесу // Грані права: XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / за ред. Г. О. Ульянової; уклад.: Ю. Д. Батан, М. В. Сиротко [та ін.] – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 268-272.
3. Ярмоленко О. В. Правове регулювання інформаційного забезпечення виборів // Правове життя сучасної України : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. – Т. 1. – 722 с.

Наукове значення виконаного дослідження полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки й рекомендації можуть бути використані у навчальному процесі – для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників з конституційного права, у викладанні курсів «Конституційне право України», «Виборче право України», відповідних спецкурсів у вищих навчальних закладах, а також у науково-дослідній роботі студентів і аспірантів.

Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки й рекомендації можуть бути використані: у правотворчій діяльності – під час розроблення й удосконалення виборчого законодавства; у процесі правовиховної роботи – для підготовки пропозицій з розроблення навчальних програм для членів виборчих комісій усіх рівнів, для підвищення рівня правової свідомості та правової культури суб'єктів громадянського суспільства.

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, які нерозривно пов'язані між собою, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає меті і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі аспекти досліджуваної дисертантом проблематики.

У першому розділі дисертантом виокремлюється та узагальнюється ряд питань теоретичного характеру, в межах чого у підрозділі 1.1 здійснено історико-теоретичний аналіз поняття інформаційного забезпечення виборчого процесу як об'єкта правового дослідження, на підставі чого узагальнено, що інформування виборців є невід'ємним етапом будь-якого виборчого процесу.

Варто наголосити на змісті підрозділу 1.2 «Принципи, форми й методи інформаційного забезпечення виборчого процесу», в якому дістали подальшого розвитку розглядаємо такі принципи інформаційних виборів: загального виборчого права; загальнодоступності інформування виборців; інформаційної діяльності: об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації; рівної участі; вільного формування волі виборця; вільної діяльності засобів масової інформації.

У підрозділі 1.3 охарактеризовано сучасний стан дослідження проблематики інформаційного забезпечення виборів в Україні.

Розділ 2 за своїм змістом присвячений вивченню конституційно-правових основ інформаційного забезпечення виборчого процесу в Україні. Так, у підрозділі 2.1 досліджуються суб'єкти інформаційного забезпечення виборів. Зокрема, констатовано, що ЦВК є суб'єктом владних повноважень, функції якого полягають у: а) доведенні до виборців різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації про вибори, потрібної для здійснення усвідомленого, поінформованого, вільного вибору; б) забезпеченні об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації про кандидатів на виборах; в) забезпеченні юридичної достовірності даних загального та спеціального інформаційного забезпечення, які доводяться до

широкого загалу виборців; г) організації діяльності інших суб'єктів інформаційного забезпечення виборів у межах повноважень, визначених законодавством про вибори (див. ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 13 Закону України «Про Центральну виборчу комісію»); д) забезпеченні можливості безперешкодного отримання даних загального та спеціального інформаційного забезпечення виборцями та іншими зацікавленими особами; е) попередженні впливу на результати голосування порушень законодавства про вибори, вчинених суб'єктами інформаційного забезпечення виборів. Територіальні та дільничні виборчі комісії в системі інформаційного забезпечення виборів у межах своїх повноважень виконують функцію доведення до виборців різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації про вибори, яка складає загальне та спеціальне інформаційне забезпечення виборів. Засоби масової інформації та інформаційні агентства забезпечують безпосереднє доведення відомостей що становлять спеціальне та загальне інформаційне забезпечення виборів, а також іншої об'єктивної, неупередженої та достовірної інформації, яка є суспільно важливою з огляду на висвітлення подій, пов'язаних із виборами. Участь інших суб'єктів в інформаційному забезпеченні виборів може відбуватися на основі реалізації ними прав на інформацію (фізичні особи, об'єднання громадян), або на основі їх компетенції та повноважень (Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, їх посадові особи), а також на основі права на подання до державних органів звернення зі скаргою на порушення, допущені суб'єктами поширення інформації про вибори, яка не є передвиборною агітацією.

Позитивною є спроба дисертанта у межах підрозділу 2.2 проаналізувати правове регулювання виборчого інформування. В результаті узагальнено, що метою правового регулювання інформування виборців є організація суспільних відносин у сфері інформаційної діяльності у виборчому процесі, яка не пов'язана із веденням передвиборчої агітації. Завданнями правового

регулювання є забезпечення реалізації суб'єктами власного активного та пасивного виборчого права; забезпечення реалізації легітимного процесуального порядку наступництва влади; закріплення цільової сукупності прав, обов'язків та відповідальності суб'єктів правовідносин; нормативне визначення системи заходів та правових засобів, які можуть застосовуватися для інформування виборців; закріплення нормативного порядку динаміки суспільних відносин у часі й просторі; підвищення правової освіти та виховання правової культури громадян. Предметна область правового регулювання інформаційного забезпечення виборів охоплює регулювання діяльності суб'єктів виборчого інформування окремо, а також правовідносин, які виникають між ними у виборчому процесі.

У підрозділі 2.3 автором сформульовані пропозиції, щодо удосконалення правового регулювання передвиборчої агітації. Зокрема, можна погодитись з тим, що для дочасного розміщення матеріалів передвиборної агітації за кошти, непередбачені законодавством про вибори у вітчизняному законодавстві слід запровадити механізм зупинення дії договору про надання послуг засобами масової інформації суб'єктам виборчого процесу з моменту оголошення початку виборчої кампанії. Такі обмеження можуть стосуватися усіх осіб, залучених до виборчої кампанії, насамперед, кандидатів та їх представників, членів виборчих штабів та політичних партій.

Практичне спрямування має Розділ 3 дисертаційної роботи, адже в межах підрозділу 3.1 «Європейські виборчі стандарти та досвід проведення виборчого інформування», дисертантом досліджено норми міжнародно-правових актів, в яких закріплені положення щодо права на інформацію, гласності виборчого процесу, необхідності забезпечення вільного обміну інформацією між громадянами, кандидатами та обраними представниками, принципів поширення інформації про політичних діячів тощо.

У підрозділі 3.2 автором встановлено, що новели виборчого законодавства країн-сусідів за останні роки характеризуються такими результатами у розвитку розуміння специфічних проблем виборчого інформування: а) розроблено

правила та умови доведення базової інформації для виборців (про умови участі та правила голосування); б) усвідомлено необхідність застосування диференційованого підходу до форм виборчого інформування та проведення заходів виборчої освіти (з урахуванням специфіки різних соціальних груп); в) усвідомлено суспільну важливість питань виборчої освіти та необхідність активної участі громадянського суспільства у її проведенні; г) розкрито роль ЗМІ у поширенні суспільно-політичної інформації з питань, що стосуються виборів; д) усвідомлено зміст специфічних загроз свободі слова у виборчий період і негативні наслідки зловживання цим правом. Попри ці досягнення, у європейській виборчій практиці не здійснено інституційного оформлення інформаційного забезпечення виборів як основного організаційно-правового механізму захисту та реалізації права виборців на отримання інформації для здійснення поінформованого, вільного та усвідомленого вибору.

Аналіз судової практики з питань інформаційного забезпечення виборів, здійснений у підрозділі 3.3, показав, що проблематику спорів у сфері інформаційного забезпечення полягає у недосконалості окремих норм виборчого законодавства, формулювання яких дозволяє багатозначне тлумачення; колізії та конкуренції цих норм із нормами законодавства про інформацію; відсутність рекомендованої судової практики; непослідовність та суперечливість застосування судами практики ЄСПЛ; неврахування судами європейських рекомендацій із виборчих питань. За результатами вивчення основних типів справ визначено необхідність удосконалення законодавства про інформаційне забезпечення виборів з таких питань: а) правовий статус біографічних відомостей кандидатів на виборах; б) забезпечення достовірності, повноти та точності цих відомостей; в) забезпечення доступності цих даних для виборців; г) участь ЗМІ у спеціальному інформаційному забезпеченні виборів; д) реалізація принципу свободи слова у виборчий період.

У підрозділі 3.4 автором, з метою розв'язання проблем виборчого інформування запропоновано внесення змін у чинне законодавство. Зокрема, закріпити на період виборчої кампанії режим відкритого доступу до

конфіденційних біографічних даних зареєстрованих кандидатів (окрім даних про адресу проживання, особистого номеру телефону, персональних даних членів сім'ї); закріпити право ЗМІ та громадських організацій перевіряти достовірність біографічних даних кандидатів та звертатися до суду у разі виявлення фактів, що підтверджують їх недостовірність; закріпити основні засади забезпечення реалізації принцип.

У висновках автором за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні та практичні положення, які дійсно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі. Зміст додатків містить інформацію про апробацію результатів дисертаційного дослідження та публікації автора.

За мовою та стилем викладення дисертація О.В. Ярмоленко відповідає вимогам МОН України.

Позитивно оцінюючи та відзначаючи належний рівень постановки і реалізації проблеми, наукову новизну одержаних результатів, слід відзначити, що як і будь-яке творче дослідження, присвячене аналізу дискусійних проблем юриспруденції, воно викликає певні побажання, що можуть бути сприйняті як уточнення авторської позиції.

1. Під час підготовки до захисту дисертації автору слід звернути увагу на питання виборчого виховання як частини інформаційного забезпечення виборів, оскільки в роботі цей аспект розкрито досить епізодично.

2. Варто підтримати ініціативу дисертанта щодо з'ясування сутності форм та методів інформаційного забезпечення виборів. Однак наведений у роботі перелік не можна вважати вичерпним, оскільки як показує практика проведення місцевих виборів 2020 року зміна адміністративно-територіального устрою призвела до змін традиційних для виборців місць розташування виборчих дільниць і через, те що велика кількість виборців не отримали запрошення на вибори не змогли реалізувати своє виборче право через відсутність інформації про місце голосування.

3. Окрім того, в контексті подальших наукових досліджень проблем забезпечення виборчого інформування дисертанту доцільно більше приділити уваги аналізу впливу на цей процес актів Конституційного Суду України.

Попри зазначені зауваження, можливо констатувати, що в цілому вони не применшують позитивного значення дисертації, мають рекомендаційний характер та націлені на посилення дискусії в процесі прилюдного захисту дисертації. Результати дисертаційного дослідження О.В. Ярмоленко створюють фундамент для майбутніх наукових розробок як теоретико-правових проблем, так і практичних аспектів забезпечення інформування виборів.

Дисертація Ярмоленко Оксани Володимирівни «Інформаційне забезпечення виборів: українська практика та європейський досвід» є завершеною науковою працею, у якій розв'язано конкретне наукове завдання – комплексний науковий аналіз поняття, об'єкта, суб'єкта, принципів, форм та методів інформаційного забезпечення виборів в Україні; обґрунтована необхідність вдосконалення конституційно-правового регулювання інформаційного забезпечення виборів в Україні з врахуванням європейського досвіду та стандартів інформаційного забезпечення, – що має важливе значення для галузі знань – 08 «Право».

Ярмоленко О.В. має вищу юридичну освіту та є магістром державного управління. У 2007 році закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка, отримала диплом спеціаліста за спеціальністю «Правознавство». У 2013 році закінчила Національну академію управління при Президентові України, отримала диплом магістра за спеціальністю «публічна політика та управління». Працювала на державній службі з 2007 року на посаді помічника члена Центральної виборчої комісії, в 2011 році (лютий-травень) пройшла стажування в органах законодавчої влади США як фіналістка Програми професійних стипендіатів (PFP), з 2018 року – заступник директора департаменту інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства. З 2016 року – аспірант кафедри

конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія». Володіє українською, російською, англійською мовами. Має публікації з проблематики дисертації за останні 5 років.

Отже, дисертаційне дослідження Ярмоленко О. В. на тему: «Інформаційне забезпечення виборів: українська практика та європейський досвід» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167. Дисертація Ярмоленко О.В. на тему: «Інформаційне забезпечення виборів: українська практика та європейський досвід» може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензенти:

**Завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Київського інституту інтелектуальної власності
та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор**

А.Р. Крусян

**Професор кафедри конституційного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент**

О.В. Олькіна

Озвук
ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ